

KS. WIESŁAW WENZ

„RÓŻNORODNOŚĆ POSŁUGIWANIA” WIERNYCH ŚWIECKICH W POSŁANNICTWIE KOŚCIOŁA PARTYKULARNEGO W MYŚL *INSTRUKCJI* STOLICY APOSTOLSKIEJ Z 15 VIII 1997 R.

1. WPROWADZENIE

„*Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów*”, została ogłoszona przez Stolicę Apostolską 13 listopada 1997 roku¹. Jan Paweł II 13 sierpnia 1997 roku zatwierdził w formie specjalnej wspomnianą *Instrukcję*, nakazując jej opublikowanie. Natomiast 15 sierpnia 1997 r., w uroczystość Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, dokument ten podpisali prefekci 6 Kongregacji i przewodniczący 2 Rad Papieskich². Jest rzeczą znamieną, że od momentu podpisania *Instrukcji* do chwili jej publikacji i prezentacji dokumentu upłynęło prawie 3 miesiące. W tym czasie przygotowywano tłumaczenia na języki obce, jak również trwał dialog dotyczący wspólnej prezentacji zagadnień, które zostały omówione. Wydana książkowo *Instrukcja* to 47 stronicowy dokument³, który wywołał spore zainteresowanie we wszystkich kręgach Kościoła, zwłaszcza że dotyczy trudnego problemu, jakim jest współpra-

¹ Tekst polski w L'Osservatore Romano, wyd. polskie, 12(208)1998 s.30-40.

² *Instrukcja* została podpisana przez prefektów bądź proprefektów: Kongregacji ds. Duchowieństwa, Papieskiej Rady ds. Świeckich, Kongregacji Nauki Wiary, Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Kongregacji ds. Biskupów, Kongregacji ds. Ewangelizacji Narodów, Kongregacji ds. Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego oraz Papieskiej Rady ds. Interpretacji Tekstów Prawnych.

³ Por. Congregazione per il Clero, *Istruzione su alcune questioni circa la collaborazione dei fedeli laici al Ministero dei sacerdoti*, Libreria Editrice Vaticana 1997.

ca wiernych świeckich z kapłanami i ich ministerialną posługą. Wydanie tego dokumentu było czasem odczytane, a nawet obecnie interpretowane, jako ukrócenie *nadużyć i wykroczeń* zauważonych przez Stolicę Apostolską w niektórych krajach, gdzie świeccy pełnili zadania liturgiczne i pasterskie właściwe dla duchowieństwa, a więc wymagające *władzy święceń*⁴. W dyskusjach nie zabrakło też ludzi pozytywnie reagujących i wzywających do spokojnej i merytorycznej teologicznej refleksji, która zazwyczaj prowadzi do ujawnienia złych kierunków i wskazuje na możliwość *skorygowania błędnych tendencji*⁵.

Instrukcja ta powstała jako odpowiedź na prośby i pytania kierowane przez lokalne Episkopaty do Stolicy Apostolskiej⁶. Prośby i zapytania dotyczyły licznych wątpliwości, które z kolei zrodziły się w podejmowanych działaniach pasterskich, i odnosiły się do sposobów i zakresu angażowania wiernych świeckich w bezpośrednią działalność wspólnotową oraz duszpasterską. Trudności zrodziły się na skutek swoistego zagubienia i pomieszania *zakresu kompetencji*, co już dłużej nie pozwoliło *działać w sposób odpowiedzialny*⁷. Warto zauważyć, że instrukcje, jako rozporządzenia administracyjne, *nie zmieniają ustaw*⁸, dlatego zaprezentowana *Instrukcja* nie zawiera żadnych propozycji zmian dotyczących tradycyjnego nauczania Kościoła, jedynie usilnie zaleca przestrzeganie już obowiązującego prawa⁹. Jednak wydanie tego dokumentu międzydykasteryjnego stało się potrzebne, a nawet konieczne, ze względu na faktyczne *nadużycia interpretacyjne w świecie Zachodu*, prowadzące do błędnego rozumienia funkcji i święceń kapłańskich. Stąd wydanie *Instrukcji* wywołało reakcję w wielu środowiskach Zachodu, zwłaszcza w Niemczech¹⁰.

⁴ Por. F. Kampka, *Powołani w świecie*, Znak 524 (1) 1999 s.75.

⁵ W. Aymans, *Konieczność zmian w określonych dziedzinach*, w: L'Osservatore Romano, wyd. polskie, 12(208)1998 s.41.

⁶ Por. *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów*, w: L'Osservatore Romano, wyd. polskie, s.30 (cyt. dalej = *Instrukcja*).

⁷ Por. H. Schambeck, *Struktura laikatu*, w: L'Osservatore Romano, wyd. polskie, 12(208)1998 s.43-44; F. Kampka, *Powołani w świecie*, s.80.

⁸ Por. KPK, kan. 34 § 2. Zob. H. Schwendenwein, *Das neue Kirchenrecht*, Graz 1984, s.81; P.V. Pinto, *Commento al Codice di diritto canonico*, Roma 1985, s.29-30; E. Szafrowski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, 1, ATK, Warszawa 1985, s.175-176; T. Pawluk, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, Tom I. *Zagadnienia wstępne i normy ogólne*. WWD Olsztyn 1985, s. 247.

⁹ Por. W. Aymans, *Konieczność zmian w określonych dziedzinach*, s.41; F. Moraglia, *Pozytywna rola świeckich w misji Kościoła*, w: L'Osservatore Romano, wyd. polskie, 12(1998) s.45-46.

¹⁰ Por. Tamże, s.42-43; Przewodniczący Episkopatu Niemiec, bp Karl Lehmann powiedział, że poprzez wiele zakazów dokument watykański może zrodzić wrażenie nieufności wobec świeckich. „Świeccy mogliby mieć poczucie, że ich praca jest potrzebna tylko w przypadku braku księży”. Zob. PO KAI z 25 XI 1997 s.30; Por. *Zadania ludzi świeckich i kapłanów*, Gość Niedzielny nr 48 z 30 XI 1997 r., s. 6; Por. W. Aymans, *Konieczność zmian w określonych dziedzinach*, s.42-43.

2. „RÓŻNORODNOŚĆ POSŁUGIWANIA, ALE JEDNOŚĆ POSŁANNICTWA”

Powyższa zasada jasno wynika z nauczania soborowego¹¹, gdzie wyraźnie zaakcentowano, iż Jezus Chrystus powierzył Apostołom i ich następcom urząd nauczania, uświęcania i rządzenia, a wierni świeccy, *stawszy się uczestnikami funkcji kapłańskiej, prorockiej i królewskiej Chrystusa, mają swój udział w posłannictwie całego Ludu Bożego w Kościele i w świecie*¹². Przesłanie to jest tym ważniejsze, że z istoty życia i zamierzone posłannictwo świeckich realizuje się w samym centrum świata i ludzkich spraw. Dlatego *bogaci duchem chrześcijaństwa* powinni stać się *zaczynem ewangelicznego apostołstwa*. Aby zatem mogli *różnorodnie posługiwać* powinni *otrzymywać w obfitości od swoich pasterzy duchowe dobra Kościoła*¹³. Jest to ważne zwłaszcza obecnie, kiedy Kościół podjął się dzieła nowej ewangelizacji, które spoczywa na całym Ludzie Bożym. Stąd Kościół oczekuje nie tylko *szczególno zaangażowania kapłanów*¹⁴, ale również *odzyskania pełnej świadomości świeckiego charakteru misji laikatu*¹⁵. To oczekiwanie eklezjalne niejako zobowiązuje wiernych świeckich do czerpania ze źródła duchowych dóbr Kościoła, do odważnego, ufego i swobodnego przedstawiania pasterzom swoich potrzeb, jak również odpowiedzialnego wypowiedzania swego zdania, kiedy chodzi o ocalenie i pomnożenie tego, co jest autentycznym dobrem całej wspólnoty Kościoła¹⁶. Zauważoną obecnie przeszkodą dynamizmu apostołowskiego świeckich jest tzw. *hierarchizm, który objawia się anemiczną rolą świeckich w życiu Kościoła* oraz postawa pewnego zatrzymania rozwoju postaw laikatu, który wrósł w dotychczasowy model wspólnoty Kościoła i dlatego nie dostrzega potrzeby *szybszego udziału w jego życiu, (...) decydowania o jego losach i do odpowiedzialności*¹⁷.

W powyższej kwestii *Instrukcja* wskazuje wyraźnie wiernym świeckim na potrzebę odpowiedzialnego zaangażowania się w zróżnicowane w formach posługiwanie, które jednak zawsze powinno odzwierciedlać jedność posłannictwa członków Kościoła, zwłaszcza kiedy myśli się o osiągnięciu zbawienia. Wierni mogą spełniać swoje zadanie tak w sferze doczesnej, a więc w świecie kultury, sztuki,

¹¹ Por. Sob. Wat. II, *Dekret o apostołstwie świeckich Apostolicam actuositatem*, nr 2.

¹² Tamże, nr 2; Por. Sob. Wat. II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele Lumen gentium*, nr 31.

¹³ Tamże, nr 37.

¹⁴ Por. *Instrukcja*, s.30.

¹⁵ Por. Sob. Wat. II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele Lumen gentium*, nr 31; Jan Paweł II, Posynodalna adhortacja apostołska *Christifideles laici*, nr 15; J. Dyduch, *Obowiązki i prawa wiernych świeckich w prawodawstwie soborowym*, Kraków 1985, s.41 nn; F.X. Maier, *Refleksje o wiernych nie wyświęconych i o posłudze kapłańskiej*, L'Osservatore Romano, wyd. polskie Nr 12(1998) s.46-47; *Instrukcja*, s.30.

¹⁶ Por. Sob. Wat. II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele Lumen gentium*, nr 37; Por. R.E. Rogowski, *Wyrzute w sercach*, Znak 524 (1) 1999, s.47.

¹⁷ R.E. Rogowski, *Wyrzute w sercach*, s.47.

nauki, wykonywanej pracy, polityki, gospodarki, jak również w wymiarze duchowo-zbawczym. Stąd, doświadczając bezpośrednio i na co dzień spraw doczesnych, świadomie i twórczo powinni poszukiwać *coraz skuteczniejszych sposobów wpływania* na przeżywane dziedziny i to w taki sposób, by w Jezusie zyskały *swój pełny sens*¹⁸. Tak więc codzienne działanie laikatu, jak i świadomie przeżywane apostołstwo, winny spełniać się w wymiarze duchowym, religijnym, mając na uwadze uświęcenie świata – *consecratio mundi*¹⁹

3. ŹRÓDŁO POSŁUGIWANIA ŚWIECKICH I DUCHOWNYCH W KOŚCIELE

Nauka Soboru Watykańskiego II bezpośrednio wskazuje na źródło obowiązków i praw świeckich, które są integralnie związane z podejmowaną przez nich działalnością apostołską. Świeccy przyjmują te zobowiązania i nabywają istotnych praw *na mocy samego zjednoczenia z Chrystusem Głową. Wszczepieni bowiem przez Chrzest w Ciało Mistyczne Chrystusa, utwierdzeni mocą Ducha Świętego przez bierzmowanie, są przeznaczeni przez samego Pana do apostołstwa*²⁰. Mając świadomość istnienia tego źródła, uzdalniającego wiernych świeckich do podejmowania posługi głoszenia Ewangelii, twórcy współczesnej teologii, w zjednoczeniu z doktryną soborową, zgodnie nauczają, że chrześcijanie *na swój sposób stają się uczestnikami kapłańskiego, prorockiego i królewskiego urzędu Chrystusa i ze swej strony sprawują właściwe całemu ludowi chrześcijańskiemu posłannictwo w Kościele i w świecie*²¹. W takim kontekście nikt nie powinien mieć wątpliwości, że *różnorodność posługiwania* wiernych świeckich w Kościele nie jest darem pasterzy tej wspólnoty, lecz sam Chrystus bezpośrednio obdarowuje sobą. Dlatego autorzy *Instrukcji* z przekonaniem przypomnieli, za Janem Pawłem II, że „*pasterze powinni (...) uznawać i popierać rozwój tych posług, urzędów i funkcji, które opierając się na sakramentalnym fundamencie Chrztu i Bierzmowania, a w wielu wypadkach także Małżeństwa, są spełniane przez katolików świeckich*”²².

W tekście *Instrukcji* potwierdzono z głęboką satysfakcją, że powyższa zasada w wielu diecezjach, a więc kościołach partykularnych, jest z powodzeniem realizowana i przynosi obfite ewangeliczne dobra. Tam bowiem świeccy owocnie i harmonijnie współpracują ze swymi pasterzami, odpowiedzialnie respektuje się „*granice wyznaczone przez naturę sakramentów oraz przez różnorodność charyzmatów*

¹⁸ Sob. Wat. II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym Gaudium et spes*, nr 32; *Instrukcja*, s.30.

¹⁹ Por. Sob. Wat. II, *Dekret o apostołstwie świeckich Apostolicam actuositatem*, nr 24; Por. J. Dyduch, *Obowiązki i prawa wiernych świeckich w prawodawstwie soborowym*, s.69-73.

²⁰ Tamże, nr 3. Por. Sob. Wat. II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele, Lumen gentium*, nr 10 i 33.

²¹ Tamże, nr 31; Por. R.E. Rogowski, *Wyrzyte w sercach*, s.47.

²² Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostołska Christifideles laici*, nr 23; *Instrukcja*, s.30.

*i funkcji kościelnych*²³. W tych wspólnotach lokalnych nie pojawiają się negatywne problemy wynikające z konieczności współpracy w realizacji zadań duszpasterskich. Kościół jest jednak świadomy, że nie wszędzie współdziałanie i współpraca świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów układa się tak zgodnie. Zauważono, że w niektórych dziedzinach życia wejście ludzi świeckich w nowe formy stałych działań duszpasterskich na terenie parafii i diecezji, odbiło się negatywnie na właściwym rozumieniu i przeżywaniu istoty wspólnoty eklezjalnej. Dlatego w *Instrukcji* podkreślono, iż świeccy zostali bezpośrednio wezwani do współpracy z kapłanami, a nie otrzymali misji uzdalniającej ich do zastępowania, zwłaszcza w posługiwaniu, gdzie do sprawowania czynności sakramentalnych potrzebna jest władza święceń. Świeccy powinni świadomie uszanować *odrębność zarówno natury i misji posługi kapłańskiej, jak i swego powołania*²⁴. Zatem posługa wynikająca z przyjętych święceń kapłańskich jest absolutnie nie do zastąpienia²⁵; opiera się na fundamencie sukcesji apostoelskiej i stanowi kluczowy element katolickiej eklezjologii. Zatem wspólnota, w której *zabraknie kapłana, zostaje pozbawiona sakramentalnej praktyki i funkcji Chrystusa Głowy i Pasterza, która ma kluczowe znaczenie dla życia samej wspólnoty kościelnej*²⁶. Kapłaństwo, w którym uczestniczą wierni świeccy na mocy Chrztu i Bierzmowania, nazywane jest kapłaństwem wspólnym wszystkim wiernym²⁷ lub kapłaństwem chrzcielnym²⁸. Nie można nazywać go powszechnym, bowiem ze swej natury nie odnosi się do wszystkich i nie obejmuje wszystkiego, lecz wynika wprost z Chrztu i dotyczy jedynie chrześcijan²⁹.

Odpowiedzialność duszpasterska spoczywa na biskupach, gdyż podjęli się oni zadania umacniania i ochrony dyscypliny Kościoła, jego jedności. Mają też czuwać, aby „do dyscypliny kościelnej nie wkraady się nadużycia, zwłaszcza w zakresie posługi słowa, sprawowania sakramentów i sakramentaliów, kultu Boga i Świętych, jak również zarządzania dobrami”³⁰. Stąd autorzy *Instrukcji* wskazali następnie na istotną dla zachowania harmonijnej jedności Kościoła, *rozpowszechnioną praktykę zastępowania* posługi kapłańskiej w przypadku niewystarczającej liczby kapłanów, co w niektórych wspólnotach przyczyniło się do *przewartościowania* pojęcia kapłaństwa wspólnego wszystkim wiernym. Taka postawa doprowadziła

²³ Por. A. Zuberbier, *Recepcja odnowy soborowej w Polsce*, Znak 524 (1)1999 s.35-36; *Instrukcja*, s.31.

²⁴ *Instrukcja*, s.30-31.

²⁵ *Instrukcja*, s.33.

²⁶ Por. Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostoelska Pastores dabo vobis*, nr 16; *Instrukcja*, s.33.

²⁷ Por. Sob. Wat. II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele Lumen gentium*, nr 10 i 34; *Katechizm Kościoła Katolickiego*, 1547 (cyt. dalej = KKK).

²⁸ Por. KKK, 1657.

²⁹ Por. *Sól ziemi. Powołanie i posłannictwo świeckich*, Kurier Synodalny 1/99 s.25.

³⁰ KPK, kan. 392 § 1-2.

z jednej strony do wypaczenia istoty szczególnego charakteru kapłaństwa wspólnego wszystkim wiernym, z drugiej zaś do spadku liczby kandydatów do stanu duchownego, jak też do zatracenia pojęcia seminarium, jako miejsca szczególnej formacji do kapłaństwa³¹.

Tak więc „*kapłaństwo ministerialne różni się istotowo od kapłaństwa wspólnego wszystkim wiernym, ponieważ udziela świętej władzy w służbie wiernym, która oznacza zdolność i powinność działania w imieniu i w zastępstwie Chrystusa Głowy i Pasterza*”³². Przypomniano również, że kapłaństwo ministerialne jest zakorzenione w sukcesji apostoelskiej, zaś posługą tą związana jest specjalna *moc i władza działania „in persona Christi”*, a więc w imieniu Chrystusa, tak, by *wyłącznie służyć Kościołowi*³³ oraz *pomagać Ludowi Bożemu w wiernym i pełnym urzędowaniu kapłaństwa wspólnego*. To uprawnienie uzdalnia do głoszenia Słowa Bożego, sprawowania Sakramentów świętych i duszpasterskiego kierownictwa wiernych³⁴.

W *Instrukcji* przypomniano również kryterium stwierdzające okoliczności, w których dana społeczność w sposób uprawniony może stosować do siebie termin *wspólnota Kościoła*. I tak, aby „*wspólnota wiernych mogła nazywać się Kościołem i być nim rzeczywiście*”, nie może samej struktury przewodnictwa we wspólnocie (np. sprawę powoływania swoich pasterzy) opierać na kryteriach konstytuujących wspólnotę świecką, stosowanych przy powoływaniu stowarzyszenia czy innych wspólnot politycznych. Kościół partykularny zawdzięcza *swojego przewodnika Chrystusowi*, który obdarzył Kościół posługą apostoelską i dlatego żadna wspólnota nie posiada takiego uprawnienia, aby nadać tę posługę sama sobie ani ustanowić jej w drodze delegowania. Zatem raz jeszcze podkreślono niezastąpioną rolę posługi wynikającej ze święceń kapłańskich³⁵.

Dlatego w *Instrukcji* przypomniano biskupom, jako pasterzom Kościoła, że jeżeli gdziekolwiek mają miejsce nadużycia, o których traktuje ten dokument i tolerowane są nadal praktyki niezgodne z nauką Kościoła, to właśnie na pasterzach spoczywa obowiązek skorzystania z odpowiednich środków, aby jak najszybciej zapobiec ich rozszerzaniu się. Pomoże to uniknąć błędnego, a w konsekwencji zubożającego pojęcia przy określaniu samej natury Kościoła.

³¹ *Instrukcja*, s.32-33.

³² Por. Sob. Wat.II, *Dekret o posłudze i życiu kapłanów, Presbyterorum ordinis*, nr 2 i 6; Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostoelska Pastores dabo vobis*, nr 15; KKK, 875.

³³ Por. Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostoelska Pastores dabo vobis*, nr 16; R.E. Rogowski, *Wryte w sercach*, s.45-46.

³⁴ Por. *Instrukcja*, s.32-33.

³⁵ Tamże, s.33.

4. WIERNI ŚWIECCY W POSŁUDZE SŁOWA BOŻEGO

Instrukcja wyjaśnia, zgodnie z przyjętymi wskazaniem dokumentów soborowych i normami Kodeksu Prawa Kanonicznego³⁶, że treść posługi Słowa Bożego, która obejmuje katechezę, *kaznodziejstwo i nauczanie chrześcijańskie*, należy przede wszystkim do kompetencji biskupa. Biskup na terenie swej diecezji przewodniczy posłudze Słowa Bożego (jest kierownikiem całej posługi słowa)³⁷ oraz angażuje do tego swoich współpracowników, a mianowicie kapłanów i diakonów³⁸. Wszyscy współpracownicy, a więc kapłani – diakoni, podejmując to posługiwanie, powinni trwać w jedności ze swoim biskupem.

Instrukcja przypomina, że szczególne miejsce w posłudze głoszenia słowa Bożego zajmują wierni oraz osoby żyjące w instytutach życia konsekrowanego i stowarzyszeniach życia apostołskiego, które mogą współpracować w *formach określonych przez prawo*³⁹. Udział wiernych w misji prorockiej polega na głoszeniu Królestwa Bożego świadectwem słowa i życia, które już w sobie posiada siłę przyciągania ludzi do wiary i do Boga⁴⁰. Inspiruje także świeckich do celowego szukania okazji przepowiadania Ewangelii niewierzącym, aby pobudzić ich do wiary, jak również wierzącym, których trzeba pouczyć, umocnić, a nawet zachęcić do gorliwszego życia⁴¹. Kościół określił warunki, dopuszczania wiernego świeckiego do głoszenia słowa Bożego w *kościółach i kaplicach*. Chodzi mianowicie o te wyjątkowe sytuacje, kiedy w *określonych okolicznościach domaga się tego konieczność albo, gdy to w szczególnych wypadkach zaleca pożytek duchowy wspólnoty*. Szczegółowe okoliczności określają jednak przepisy wydane przez Konferencję Episkopatu⁴² i potwierdzone przez Stolicę Apostolską. Przepisy te zawierają stosowne kryteria, które powinny dopomóc biskupowi diecezjalnemu w podejmowaniu odpowiednich decyzji⁴³. Tak więc upoważnienie świeckich do głoszenia Słowa Bożego, zawsze w zastępstwie szafarzy wyświęconych, nie może stać się zwyczajną praktyką, a także nie może być odbierane jako wyraz promocji poszczególnych wiernych świeckich. Oni sami winni wskazywać, iż kapłan jest właściwym szafarzem świętych tajemnic⁴⁴.

³⁶ Por. Sob. Wat. II, *Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym Dei Verbum*, nr 24; KPK, kann. 756-780.

³⁷ Por. KPK, kan. 756 § 2; Por. *Instrukcja*, s.35.

³⁸ Por. KPK, kan. 757.

³⁹ Por. KPK, kan. 758-759; 785 § 1.

⁴⁰ Por. Sob. Wat. II, *Dekret o apostołstwie świeckich Apostolicam actuositatem*, nr 6.

⁴¹ Por. Tamże.

⁴² KPK, kan. 766.

⁴³ *Instrukcja*, s.35.

⁴⁴ Por. *Instrukcja*, s.35.

W prezentowanym dokumencie Stolicy Apostolskiej przypomniano, że głoszenie homilii *podczas liturgii eucharystycznej winno być zastrzeżone dla szafarza wyświęconego – kapłana lub diakona*⁴⁵. Nie można zatem powierzać głoszenia homilii seminarzystom lub świeckim studentom teologii, nie będącym duchownymi, bowiem funkcja ta została wyraźnie zastrzeżona dla osoby, która przyjęła sakrament święceń (diakon – kapłan – biskup)⁴⁶. Dlatego świeccy mogą głosić Słowo Boże jedynie w wyjątkowych sytuacjach, a więc *w przypadkach niewystarczającej na określonych terenach ilości szafarzy wyświęconych*. Jednak w każdym przypadku posługa ta może być realizowana wyłącznie *w zastępstwie* właściwych szafarzy. *Instrukcja* określiła ściśle, iż wyjątkowość taka nie powinna stać się zjawiskiem powszechnym. Osoby świeckie mogą jednak wygłaszać krótkie wprowadzenia lub komentarze mszalne, mające na celu lepsze zrozumienie przeżywanej liturgii. Zaś w niektórych sytuacjach, zwłaszcza poza Mszą św., mogą zyskać uprawnienie do głoszenia homilii, z zachowaniem prawa i klauzul w nim zawartych. Głoszenia homilii nie można powierzać kapłanom i diakonom, którzy porzucili sprawowanie posługi lub utracili stan duchowny⁴⁷.

4. ŚWIECCY W ŻYCIU WSPÓLNOTY PARAFIALNEJ

Nie ulega najmniejszej wątpliwości, że w życiu parafialnym świeccy mają do spełnienia wiele zadań, zwłaszcza w zakresie skutecznej współpracy z pasterską posługą duchownych⁴⁸. Dlatego Stolica Apostolska celowo podkreśla konieczność harmonijnego współdziałania świeckich z duchownymi w okolicznościach zwyczajnych, jak również w sytuacji, kiedy należy skorzystać z nadzwyczajnych form takiej współpracy⁴⁹. Tak podjęta współpraca nie może w żadnym wypadku prowadzić do tego, by osoby świeckie wyłącznie kierowały lub zarządzały wspólnotą parafialną⁵⁰. W tym celu wyraźnie eksplikuje się, że *jedynie proboszcz jest własnym pasterzem zleconej sobie parafii, podejmującym pasterską troskę o powierzoną mu wspólnotę pod władzą biskupa diecezjalnego*⁵¹. Jego posługa nie kończy się z chwilą złożenia urzędu czy ukończenia 75 roku życia. Dokonuje się to wówczas, gdy biskup ostatecznie przyjmie tę rezygnację i powiadomi go o tym w formie pisemnej⁵².

⁴⁵ KPK, kan. 767 § 1; Por. Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska Catechesi tradendae*, nr 48.

⁴⁶ KPK, kan. 266 § 1.

⁴⁷ Por. *Instrukcja*, s.36.

⁴⁸ Por. E. Górecki, *Sprawa podstawowych praw chrześcijanina*, Colloquium Salutis, Wrocławskie Studia Teologiczne 12(1980), s.318-319.

⁴⁹ Por. KPK, kan. 517 § 1-2; Por. *Instrukcja*, s.36.

⁵⁰ Por. E. Górecki, *Rady parafialne w obowiązującym prawie kościelnym*, Colloquium Salutis, Wrocławskie Studia Teologiczne 23-24(1991-1992), s.330-331.

⁵¹ KPK, kan. 519.

⁵² Por. KPK, kan. 538 § 3; kan. 186.

To przypomnienie jest ważne dla prawidłowego, a więc także kanonicznego funkcjonowania rad parafialnych, a mianowicie rady duszpasterskiej i rady ekonomicznej. W strukturze zarządzania parafią wspomniane rady mają wyłącznie *głos doradczy* i w *żadnym wypadku nie mogą zostać organizmami ustawodawczymi*⁵³ Do zadań proboszcza należy przewodniczenie tym radom. Ustalenia prawne zawierają normy, z których wynika, że same rady, jak i *wierni nie wyświęceni*, a uczestniczący w pracy tych ciał, *posiadają jedynie głos doradczy i nie mogą w żaden sposób stać się instytucjami podejmującymi wiążące decyzje*⁵⁴ Stąd nieważne są decyzje podjęte przez radę parafialną, o ile obradowałaby ona bez przewodnictwa swego proboszcza lub działałaby przeciwko niemu⁵⁵

Autorzy *Instrukcji* są również przeciwni, aby świeccy określali sprawowaną przez siebie posługę za pomocą takich tytułów, jak *pasterz, kapelan, moderator* lub tym podobne, które mogłyby mylić ich rolę z rolą pasterza, przynależną wyłącznie biskupowi lub prezbiterowi. Z treści dokumentu jasno wynika, iż sam fakt wykonywania tych zadań nie czyni człowieka świeckiego pasterzem, bowiem o urzędowej naturze posługi nie stanowi rodzaj spełnianych funkcji, lecz przyjęcie sakramentalnych święceń.

5. UDZIAŁ WIERNYCH ŚWIECKICH W LITURGII

Opublikowane w *Instrukcji* wskazania akcentują, by *wszyscy uczestnicy liturgii z wiarą i pobożnością* spełniali swoje zadania. Dlatego należy usunąć z form sprawowanej liturgii różnego rodzaju nieprawidłowości, polegające np. na tym, że diakoni i świeccy wypowiadają w czasie Mszy św. modlitwy i czynią gesty liturgiczne, które są właściwe tylko celebransowi⁵⁶. Nadużyciem jest również sytuacja, kiedy świecki przejmuje funkcję przewodniczenia liturgii, zaś rolę kapłana ogranicza tylko do *minimum czynności, które gwarantują jej ważność*⁵⁷. Tak samo niedopuszczalne jest, aby świeccy używali do celebracji obrzędów liturgicznych elementów liturgicznych, które są zastrzeżone dla kapłanów czy diakonów, a więc stuła, ornat, kapa, dalmatyka.

⁵³ Por. KPK, kan. 514; kan. 536.

⁵⁴ Por. KPK, kan. 514 § 1; KKK, 1650; Por. E. Górecki, *Rady parafialne w obowiązującym prawie kościelnym*, s.331-332.

⁵⁵ To właśnie ten punkt *Instrukcji* wzbudził kontrowersje w Kościele w Niemczech, gdzie znaczenie rad parafialnych jest bardzo duże, a rola księdza niekoniecznie jest rolą przewodniczenia. Często rada pragnie lub usiłuje znacząco wpływać na to, kto może być proboszczem lub który ksiądz może podjąć posługę kapłańską w zastępstwie proboszcza.

⁵⁶ Por. KPK, kan. 907.

⁵⁷ *Instrukcja*, s.37; Por. KPK, kan.900 § 1-2.

Dopuszcza się jednak możliwość prowadzenia przez świeckich nie wyświęconych celebracji liturgicznych, zwłaszcza na tych terenach, gdzie brakuje wyświęconych kapłanów lub diakonów. Celebacje te nie mogą w żadnym wypadku zawierać istotnych elementów Ofiary Eucharystycznej. Teksty tych celebracji muszą być zatwierdzone przez kompetentną władzę kościelną, jak również należy stosować w nich wyraźnie odmienne formuły modlitw tak, by zachować rozgraniczenie między liturgią sprawowaną przez kapłana lub diakona, a osobami świeckimi⁵⁸. Tego rodzaju posługiwanie wiernych nie wyświęconych Kościoł traktuje jako rozwiązanie tymczasowe, dlatego do treści tej liturgicznej celebracji nie wolno wprowadzać tekstów np. modlitwy eucharystycznej, aby uczestniczących wiernych nie wprowadzać w błąd⁵⁹. Temu powinno również służyć każdorazowe przypomnienie, że sprawowane pod nieobecność kapłana obrzędy nie zastępują udziału we Mszy św. oraz że obowiązek niedzielny można wypełnić tylko przez uczestniczenie we Mszy św.⁶⁰

Jeśli chodzi o *udzielanie Komunii świętej* to przypomniano zasadę, iż *świeccy mogą podejmować tę posługę jako tzw. szafarze nadzwyczajni*, jednak jedynie wówczas, gdy mają odpowiednią delegację od biskupa. Można ją uzyskać pod warunkiem odbycia odpowiedniej formacji i fachowego przygotowania. W warunkach polskich nadzwyczajnym szafarzem udzielania Eucharystii jest akolita, ale wówczas kiedy zwyczajny szafarz nie może tego obowiązku wypełnić z powodu choroby, podeszłego wieku, innej posługi duszpasterskiej lub gdy liczba przystępujących do Komunii św. jest tak wielka, że odprawianie Mszy św. znacznie by się przedłużyło⁶¹. Przypomniano także zasadę, iż rozdzielanie podczas Mszy św. Komunii św. przez świeckich jest dopuszczalne tylko wtedy, gdy odczuwa się brak szafarzy zwyczajnych lub gdy ci chociaż obecni, mają rzeczywistą przeszkodę. W warunkach polskich wierny świecki zostaje ustanowiony na pewien czas przez osiągnięcie specjalnej formacji, koniecznej do wypełnienia tego zadania⁶². Powinien odznaczać się żywą wiarą, dobrymi obyczajami, świecić odpowiednim przykładem nabożeństwa do Najświętszego Sakramentu oraz spełniać tę posługę świadomie, z całym oddaniem i pilnie⁶³. Do udzielania Ko-

⁵⁸ Por. *Instrukcja*, s.37.

⁵⁹ Por. Kongregacja ds. Kultu Bożego, *Dyrektorium o niedzielnej celebracji w przypadku nieobecności kapłana Christi Ecclesia*, nr 35.

⁶⁰ Por. KPK, kan. 1248 § 1-2.

⁶¹ Por. *Zmodyfikowana instrukcja w sprawie posług oraz święceń udzielanych w seminarium duchownym z 4 maja 1982 r.*, Kielecki Przegląd Diecezjalny 59 (1983) nr 1, s.15; M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, Kielce 1997, s.119.

⁶² Por. KPK, kan. 230 § 3.

⁶³ Por. KPK, kan. 231 § 1.

munii św. upoważnia ordynariusz miejscowy osobiście lub przez delegowanego kapłana⁶⁴.

6. ZAANGAŻOWANIE ŚWIECKICH W APOSTOLSTWO CHORYCH

W dziedzinie tej dokument przyznaje świeckim dużą rolę, zwłaszcza w zakresie świadczenia ludzkiej pomocy, opieki, czynów miłosierdzia, jak również zaangażowania w sprawy duchowe. Jednak posługa świeckich wobec ludzi chorych nie może nigdy utwierdzać cierpiących w przekonaniu, że świeccy apostołowie sprawują wobec nich posługę sakramentalną. Dlatego zdecydowanie przypomniano, że *jedynym prawomocnym szafarzem sakramentu Namaszczenia chorych jest kapłan*⁶⁵. Jakiegokolwiek czynności podejmowane przez świeckich, a w swej wymowie naśladowujące liturgię sakramentu Namaszczenia Chorych *stanowią jedynie symulację tego sakramentu*⁶⁶. Osoby świeckie zaangażowane w szpitalach lub domach opieki powinny umacniać świadomość, że celebrowanie tego sakramentu łączy się z odpuszczeniem grzechów i z godnym przyjęciem Komunii świętej. Świeccy mając więcej czasu i bezpośrednie możliwości, mogą skutecznie i dobrze przygotować ludzi chorych do przyjęcia sakramentu Namaszczenia oraz zadbać o to, by wierni cierpiący wcześniej odprawili sakramentalną spowiedź oraz codziennie przyjmowali Komunię św. Świeccy mogą również w imieniu chorego poprosić kapłana o udzielenie tych sakramentalnych łask. Jeżeli tak nie czynią, lecz sami uzurpują sobie władzę wynikającą ze święceń kapłańskich, świadczy to o wyraźnym osobowym kryzysie wiary⁶⁷.

⁶⁴ Biskupi polscy zebrani na 240 Konferencji Plenarnej w dniu 2 maja 1990 roku postanowili w sprawie nadzwyczajnych szafarzy Komunii św.: 1 – Biskupi diecezjalni mogą powoływać do posługi nadzwyczajnego szafarza Komunii św. mężczyzn w wieku 35 do 65 lat; 2 – Kandydaci powinni odznaczać się nieskazitelnym życiem moralnym, pobożnością i poważaniem wśród duchowieństwa i wiernych; 3 – Kandydat, poza wykształceniem średnim, powinien znać podstawowe prawdy teologiczne, zwłaszcza odnoszące się do Kościoła, Mszy świętej i Eucharystii. Biskup może polecić kandydatowi udział w kursie teologicznym lub zażądać egzaminu; 4 – Biskup diecezjalny powołuje do posługi nadzwyczajnego szafarza kandydata, którego poznał osobiście – po poleceniu go przez proboszcza i dwóch kapłanów – na jeden rok; 5 – Przed powołaniem, jak również przed każdym przedłużeniem powołania, kandydaci winni odbyć co najmniej trzydniowe rekolekcje; 6 – Braci zakonnych, którym biskup może obniżyć wiek do 30 lat, obowiązują te same postanowienia; 7 – Posługa szafarza jest bezinteresowna. Wynagrodzenie może dotyczyć kosztów przejazdu lub rekompensaty w przypadku, gdy na skutek wykonywania posługi uszczupliły się dochody z pracy zawodowej szafarza; 8 – Szafarz nadzwyczajny podczas posługi winien być ubrany w albę i przepasany *cingulum*; 9 – Szafarz nadzwyczajny wykonuje posługę wtedy, gdy ilość kapłanów wobec komunikujących jest za mała; 10 – Szafarz nadzwyczajny może, za wiedzą proboszcza, zanieść Komunię św. do domów tylko osobom, których stan duchowy jest znany, zachowując przepisy liturgiczne. Por. M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, s.125-126.

⁶⁵ Por. KPK, kan.1003 § 1; Por. *Instrukcja*, s.38.

⁶⁶ Por. KPK, kan. 392 § 2; kan. 1379.

⁶⁷ Por. *Instrukcja*, s.38-39.

7. OKOLICZNOŚCI I WARUNKI CELEBRACJI MAŁŻEŃSTWA I CHRZTU ŚW.

Kościół bierze już pod uwagę możliwość delegowania wiernych świeckich do asystowania przy zawieraniu małżeństwa oraz do udzielania sakramentu Chrztu świętego nowym pokoleniom w sytuacji, gdy brakuje wyświęconych szafarzy⁶⁸. I tak asystowanie w roli świadka reprezentującego Kościół przy zawieraniu małżeństwa sakramentalnego jest dopuszczalne jedynie w *szczególnych okolicznościach dużego braku szafarzy wyświęconych*. W takiej sytuacji muszą być spełnione *trzy warunki*: 1 – Tylko biskup diecezjalny ma prawo udzielić osobie świeckiej specjalnej delegacji; 2 – Biskup może udzielić takiej delegacji tylko w wypadku braku kapłanów czy diakonów; 3 – Biskup udzielający delegacji musi wcześniej uzyskać na takie działanie zezwolenie od lokalnej Konferencji Episkopatu i Stolicy Apostolskiej⁶⁹.

Udzielanie *Chrztu świętego* przez świeckich jest dopuszczalne tylko w takich okolicznościach, kiedy nie jest możliwa obecność kapłana lub diakona. Świecki może zatem, poza przypadkiem nagłej potrzeby, zostać mianowany nadzwyczajnym szafarzem chrztu⁷⁰. Nieobecność kapłana lub diakona musi jednak wynikać z *poważnych przyczyn*. Jej powodem nie może być np. brak czasu, przemęczenie, przepracowanie lub to, że nie jest osiągalny w dniu wyznaczonym przez rodzinę dziecka⁷¹.

8. PRZEWODNICZENIE OBRZĘDOM POGRZEBOWYM

Analogicznie przedstawiają się okoliczności i normy, rozstrzygające sprawę ewentualnego przewodniczenia przez świeckich obrzędowi pogrzebowym. Wyraźnie zaleca się, aby obrzędowi tym przewodniczyli kapłani lub diakoni, bowiem te celebracje *mogą stać się dogodną sposobnością duszpasterską do bezpośredniego spotkania wyświęconego szafarza z tymi wiernymi, którzy normalnie nie uczęszczają do kościoła*⁷². Jednak wierni świeccy mogą podjąć się tego zadania w przypadku całkowitego braku kapłanów, z zachowaniem oczywiście stosownych norm liturgicznych oraz posiadania delegacji od kompetentnej władzy kościelnej. Osoby te muszą odbyć formację i gruntowne przygotowanie liturgiczne i doktrynalne, aby uzyskać misję kanoniczną.

⁶⁸ Por. Instrukcja, s.39.

⁶⁹ Por. KPK, kan. 1112.

⁷⁰ Por. KPK, kan. 230.

⁷¹ Por. Instrukcja, s.39.

⁷² Por. Instrukcja, s.39.

W każdym z tych przypadków przypomina się, że do pełnienia roli szafarzy nadzwyczajnych mogą być delegowani wyłącznie wierni świeccy, odpowiednio przygotowani, posiadający odpowiednią formację oraz odznaczający się zdrową nauką katolicką i przykładowym życiem. Zatem do wykonywania zleconych funkcji nie można dopuszczać katolików, którzy nie prowadzą godziwego życia, nie cieszą się dobrą opinią lub gdy ich sytuacja rodzinna jest sprzeczna z moralną nauką Kościoła.

9. POSŁUGIWANIE W DUCHU POSŁUSZEŃSTWA CHRYSZTUSOWI

W zakończeniu dokumentu przytoczono znamienne słowa wypowiedziane przez Jana Pawła II, iż zawarte w *Instrukcji* wskazania Kościoła, a więc podane na bieżąco *uściślenia i rozróżnienia nie mają służyć ochronie przywilejów kapłańskich, ale są konkretnym przejawem posłuszeństwa wobec woli Chrystusa i poszanowania dla konstytutywnej formy, jaką On sam nadał na zawsze swojemu Kościołowi*⁷³. *Instrukcja* została opracowana po wielu dyskusjach w dykasteriach Kurii Rzymskiej oraz po wspomnianym już sympozjum na temat zadań świeckich i kapłanów, w którym uczestniczyli przedstawiciele poszczególnych Episkopatów. Jest przeznaczona dla całego Kościoła, także dla tych wspólnot lokalnych, które *choć jeszcze nie spotkały się na swoich terenach z nadużyciami w omawianych dziedzinach, to jednak w krótkim czasie mogą być nimi dotknięte*. Końcowa zachęta do szczególnego posłuszeństwa Chrystusowi stanowi wezwanie, by świeccy podejmując różnorodne posługiwanie, świadomie poddali świat pod panowanie Boga, a to ściśle łączy się z posłuszeństwem i autentyczną służbą.

⁷³ Jan Paweł II, *Przemówienie do uczestników sympozjum poświęconego współpracy wiernych świeckich w posłudze kapłańskiej*, nr 3; *Instrukcja*, s.40.